

dr hab. Ewa Lisowska, prof. SGH
Instytut Międzynarodowego Zarządzania i Marketingu
Katedra Zarządzania Międzynarodowego
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

UNIwersytet Ekonomiczny
WE WROCLAWIU
Filia w Jeleniej Górze
Biuro Filii
PISMO WPŁYNĘŁO
Data 02.12.19 Podpis

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Agaty Karoliny Buczak
pt. „Instytucje otoczenia biznesu
a podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety”,**

**przygotowanej pod kierunkiem naukowym
dr hab. Małgorzaty Markowskiej, prof. UE we Wrocławiu
oraz promotora pomocniczego dr Bartłomieja Jefmańskiego**

1. Tematyka rozprawy i oryginalność podjętego problemu badawczego

Recenzowana rozprawa doktorska analizuje ważny dla nauk społecznych, w tym dyscypliny ekonomia, problem przedsiębiorczości kobiet w kontekście jej wsparcia ze strony instytucji otoczenia biznesu. Podejmowanie działalności gospodarczej i zakładanie własnych firm przez kobiety i mężczyzn jest pożądanym sposobem uczestniczenia w rynku pracy i rozwoju ekonomicznym kraju. Jest jedną z form aktywizacji zawodowej ludności. Dlatego też zarówno rządy poszczególnych państw, jak i Unia Europejska (np. w dokumencie strategicznym Europa 2020) prowadzą politykę sprzyjającą przedsiębiorczości jednostek i tworzeniu przez nie mikro, małych i średnich firm, a programy unijne oferują także wsparcie finansowe. Jak wskazują dane statystyczne (Eurostat, GUS), sektor ten w sposób znaczący wpływa na poziom zatrudnienia i rozwój gospodarczy (mierzony produktem krajowym brutto), a dzięki przedsiębiorczym (innowacyjnym) jednostkom zwiększa się dobrobyt w krajach członkowskich.

Dotychczasowe badania i analizy (Lisowska 2001; PARP 2011; GEM 2017) pokazują, że kobiety stanowią 33% w Polsce, wobec przeciętnej unijnej na poziomie 30%, wśród ogółu pracujących na rachunek własny (samozatrudnionych i będących pracodawcami). W Polsce zagadnienie przedsiębiorczości kobiet i uwarunkowań ich udziału w tworzeniu sektora mikro, małych i średnich firm jest przedmiotem badań od niedawna, bowiem od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, i wciąż istnieje przestrzeń do eksplorowania problemu badawczego, jakim jest odpowiedź na pytanie, dlaczego wskaźnik przedsiębiorczości jest wyraźnie niższy wśród kobiet niż mężczyzn oraz co można zrobić, aby zwiększyć zainteresowanie kobiet działalnością na własny rachunek. Recenzowana rozprawa doktorska

wpisuje się w ten nurt badawczy i jest cennym źródłem wiedzy o przedsiębiorczości kobiet oraz jej uwarunkowaniach.

Doktorantka podjęła się zadania oceny, czy instytucje otoczenia biznesu są znane kobietom, czy kobiety korzystają z oferty tych instytucji i w jakim stopniu wpływają one na decyzje kobiet o założeniu własnej firmy. Zakres merytoryczny dysertacji mieści się w obszarze nauk społecznych, dyscyplinie ekonomia.

Problematyka dysertacji jest ważna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Należy podkreślić oryginalność podjętego tematu badawczego, bowiem dotychczasowe badania poświęcone przedsiębiorczości kobiet koncentrowały się głównie na motywacjach i barierach pracy na własny rachunek, stylach zarządzania oraz możliwościach łączenia pracy na własny rachunek z macierzyństwem. Recenzowana rozprawa wypełnia lukę dotyczącą empirycznego podejścia do wskazania wpływu instytucji otoczenia biznesu na zakładanie firm przez kobiety.

Praca doktorska mgr Agaty Buczak stanowi wartościowy wkład do rozwiązania problemu badawczego, jakim jest odpowiedź na pytanie o rolę instytucji otoczenia biznesu we wspieraniu przedsiębiorczości kobiet.

2. Ocena poprawności celu pracy i hipotez badawczych

Autorka dysertacji wychodzi z założenia, że przedsiębiorczość kobiet jest istotnym elementem budowania silnej i stabilnej gospodarki, więc „wykorzystanie potencjału przedsiębiorczości tkwiącego w kobietach jest kluczowe dla rozwoju gospodarczego” (s. 82). Przedmiotem swojej dysertacji Autorka uczyniła instytucje otoczenia biznesu działające w Wałbrzychu i ich wpływ na podejmowanie działalności na własny rachunek przez kobiety – mieszkanki tego miasta. Jako cel rozprawy Autorka uczyniła odpowiedź na pytanie, w jaki sposób istnienie i funkcjonowanie instytucji otoczenia biznesu w Wałbrzychu oraz w regionie wpływało na przedsiębiorczość kobiet. Rozstrzygnięciu tego problemu posłużyło badanie ilościowe przeprowadzone wśród kobiet prowadzących własną działalność gospodarczą.

Autorka rozprawy poddaje weryfikacji hipotezę badawczą w następującym brzmieniu: „Uwarunkowania prawne oraz oferowane przez instytucje otoczenia biznesu w Wałbrzychu i regionie formy wsparcia miały niewielki wpływ na podejmowanie działalności gospodarczej przez wałbrzyszanki w badanym okresie.” (s. 11). Wątpliwość budzi zasadność zawartego w tej hipotezie sformułowania „uwarunkowania prawne”, bowiem na etapie analizy wyników badania własnego uwarunkowania prawne nie występują jako zmienna objaśniająca. Poza

hipotezą główną Autorka określiła także 5 hipotez cząstkowych (pomocniczych), których weryfikacja została przeprowadzona na podstawie wyników badania empirycznego.

Warte podkreślenia jest, że Autorka stawia w swojej rozprawie pytania o charakterze utylitarnym: (1) jak powinny funkcjonować instytucje otoczenia biznesu, aby skutecznie wspierać przedsiębiorczość kobiet, (2) jak informują (promują) swoją działalność i czy jest to wystarczające, (3) jaki jest cel i zasadność ich istnienia w badanym regionie.

Zarówno cel rozprawy, jak i hipotezy badawcze zostały sformułowane w sposób adekwatny do podjętego problemu badawczego.

3. Ocena zastosowanych metod badawczych

W celu rozwiązania postawionego problemu badawczego i weryfikacji sformułowanej na użytek dysertacji hipotezy głównej oraz pięciu hipotez pomocniczych, Doktorantka wykorzystwała kilka metod badawczych: metodę analityczno-opisową, w tym analizę dokumentów, metodę statystyczno-opisową i badanie ilościowe. Pierwsza z metod – analityczno-opisowa – posłużyła prezentacji problemu badawczego i teoretycznych podstaw dla zaprojektowania badań własnych. Doktorantka wykorzystwała tu wtórne źródła informacji, takie jak literatura krajowa i zagraniczna na temat definiowania zjawiska przedsiębiorczości oraz jego uwarunkowań, wyniki dotychczasowych badań empirycznych, raporty, materiały statystyczne GUS, PARP, Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii, akty prawne dotyczące działalności gospodarczej w Polsce oraz dokumenty opisujące instytucje otoczenia biznesu w badanym regionie i zakres ich działalności. Druga z zastosowanych metod – statystyczno-opisowa – została wykorzystana do prezentacji danych o kobietach prowadzących działalność gospodarczą w Polsce i Wałbrzychu. Trzecia metoda – badanie ilościowe – posłużyła Doktorantce do weryfikacji hipotez badawczych.

Dobór i wykorzystanie metod badawczych należy uznać za wystarczające do osiągnięcia sformułowanego celu badawczego, jak również do weryfikacji postawionych hipotez badawczych.

4. Ocena struktury i zawartości merytorycznej dysertacji

Rozprawa doktorska mgr Agaty Buczak składa się ze wstępu, ośmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, streszczenia pracy w języku polskim i angielskim, spisu aktów prawnych, rysunków i tabel oraz aneksu, w którym Autorka zamieściła listę kodów klasyfikacji PKD 2007, kwestionariusz ankiety wykorzystany w badaniach empirycznych, wykaz jednostek budżetowych funkcjonujących w gminie Wałbrzych oraz profile działalności

firm założonych przez kobiety w Wałbrzychu w latach 2013-2018. Praca ma łącznie 359 stron, w tym 13 stron stanowi bibliografia.

Struktura dysertacji jest logiczna, jeśli chodzi o prezentowanie problemu badawczego: od jego sformułowania we wstępie, umiejscowienia w literaturze przedmiotu, czyli wskazania jak jest definiowana przedsiębiorczość w teorii ekonomii, co wynika z dotychczasowych badań oraz analiz dotyczących przedsiębiorczości i jej znaczenia we współczesnej gospodarce, w tym przedsiębiorczości kobiet, do prezentacji instytucji otoczenia biznesu w Wałbrzychu i regionie oraz wyników badań własnych dotyczących wpływu tych instytucji na podejmowanie działalności gospodarczej przez mieszkanki Wałbrzycha, a skończywszy na wnioskach płynących z podjętej analizy.

We wstępie Autorka uzasadnia, dlaczego przedmiotem swojej pracy doktorskiej uczyniła przedsiębiorczość kobiet w powiązaniu z działalnością instytucji otoczenia biznesu, przedstawia cel główny i cele szczegółowe rozprawy oraz wskazuje na jej zarówno teoretyczny, jak i praktyczny charakter, formułuje hipotezy badawcze, wskazuje na źródła danych prowadzonych analiz oraz omawia treść poszczególnych rozdziałów. Wstęp spełnia najważniejsze wymogi określone w standardach pisania pracy doktorskiej. Z punktu widzenia tego, że rozprawa jest poświęcona kobietom i kobieta jest jej autorką, należy krytycznie odnieść się do używania przez Doktorantkę określenia „autor” skoro w języku polskim jest jego żeńska forma.

W pierwszym rozdziale rozprawy, zatytułowanym „Teoretyczne podstawy przedsiębiorczości”, zostało przedstawione podejście do przedsiębiorczości i jej definiowania w literaturze przedmiotu w ujęciu historycznym. Autorka koncentruje uwagę na definicjach formułowanych na gruncie ekonomii przez klasyków ekonomii oraz współczesnych ekonomistów, ale słusznie zaznacza, że zjawisko to ma charakter wielowymiarowy i jest definiowane także na gruncie innych nauk (np. socjologicznych i psychologicznych). W tym rozdziale Doktorantka wskazuje również na współczesne określenia istoty przedsiębiorczości, jej rodzaje oraz zewnętrzne uwarunkowania, które w większym lub mniejszym stopniu sprzyjają ujawnianiu się postaw przedsiębiorczych wśród kobiet i mężczyzn. Doktorantka podkreśla dokonujące się zmiany w podejściu do przedsiębiorczości jako zjawiska: od „twórczej destrukcji” do zaplanowanego procesu polegającego na dostrzeżeniu szans na rynku i umiejętnym ich wykorzystaniu przez jednostkę. Rozdział ten stanowi kompletny przegląd literatury na temat definiowania przedsiębiorczości i jej uwarunkowań.

Drugi rozdział jest zatytułowany „Przedsiębiorczość we współczesnej gospodarce rynkowej”. Autorka wskazuje w nim na znaczenie sektora mikro, małych i średnich firm

(MSP) w gospodarce Polski i Unii Europejskiej (punkt 2.1). Przytacza dane statystyczne GUS na temat sektora MSP w Polsce i jego rozwoju na przestrzeni lat 2008-2015, przywołuje ranking *Doing Business* publikowany przez Bank Światowy od 2003 r., przedstawiający wskaźnik łatwości prowadzenia biznesu w poszczególnych krajach świata, przytacza wyniki raportu GEM (*Global Entrepreneurship Monitor*) o stanie przedsiębiorczości w Polsce na tle innych krajów (punkt 2.2). Prezentowane w tych punktach dane statystyczne odnoszą się do ogółu przedsiębiorców i nie uwzględniają podziału na płeć, co stanowi mankament analizy zważywszy, że tytuł rozprawy obliuguje do skoncentrowania uwagi na roli kobiet w rozwoju sektora MSP. Autorka wyodrębnia w tym rozdziale także determinanty przedsiębiorczości kobiet (punkt 2.3) na tle motywów wspólnych dla kobiet i mężczyzn, które zostały rozpoznane w prowadzonych dotychczas badaniach w kraju i na świecie (choć tym drugim Autorka poświęca mniej miejsca niż badaniom krajowym), ale gdy w kolejnym punkcie analizuje zachowania przedsiębiorcze (punkt 2.4), to podział według płci już nie występuje. Moim zdaniem rozdział ten jest niespójny i nieuporządkowany pod względem merytorycznym. Zaczyna się od omówienia znaczenia przedsiębiorczości we współczesnej gospodarce i zaprezentowania kilku modeli, zaczerpniętych z literatury przedmiotu, obrazujących związki pomiędzy przedsiębiorczością a wzrostem gospodarczym – ten punkt dobrze wpisuje się w tytuł rozdziału. Następnie Autorka omawia przedsiębiorczość w Polsce i Unii Europejskiej, w którym to punkcie stosunkowo dużo miejsca (blisko 6 s.) poświęca definicjom oraz charakterystyce mikro, małego i średniego przedsiębiorstwa w kontekście kryteriów ilościowych i jakościowych, dalej omawia źródła danych o tym sektorze i warunkach jego funkcjonowania w Polsce, przywołując ranking *Doing Business*, raport GEM, dane GUS, a następnie przechodzi do omówienia determinant przedsiębiorczości kobiet oraz zachowań przedsiębiorczych, w tym motywacji do zakładania własnych firm bez podziału na płeć, by zakończyć rozważania tego rozdziału na punkcie zatytułowanym „Proces przedsiębiorczy jako efekt działalności gospodarczej” (2.5). Uważam, że rozważania dotyczące motywacji oraz barier przedsiębiorczości kobiet w Polsce powinny być ujęte w oddzielnym rozdziale, bowiem jest już bogata literatura tego dotycząca (np. B. Balcerzak-Paradowska 2011; A. Borowska 2013; B. Kryk 2014; E. Lisowska 2001, 2004, 2008, 2017), a ponadto jest to ważne zagadnienie z punktu widzenia oceny wsparcia ze strony instytucji otoczenia biznesu, czyli problemu badawczego podjętego przez Doktorantkę.

Trzeci rozdział rozprawy, zatytułowany „Działalność gospodarcza w Polsce”, jest poświęcony regulacjom prawnym odnoszącym się do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce, charakterystyce dopuszczonych prawem form oraz klasyfikacji (PKD)

działalności gospodarczej. Autorka pisze na zakończenie tego rozdziału, że informacje w nim zawarte są „kluczowe dla omówienia zagadnienia profili działalności firm, które zostały założone przez kobiety w Wałbrzychu” (s. 133). Niemniej jednak w mojej ocenie prezentacja aktów prawnych i form działalności gospodarczej jest nadmiernie rozbudowana i detaliczna, jeśli wziąć pod uwagę zakres badań empirycznych podjętych przez Doktorantkę. We wnioskach końcowych rozprawy nie ma zresztą nawiązania do wpływu uwarunkowań prawnych na podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety.

W rozdziale czwartym, który jest zatytułowany „Instytucje otoczenia biznesu jako organizacje wspierające prowadzenie działalności gospodarczej”, została przedstawiona klasyfikacja tych instytucji i ich zadania, dane dotyczące ich liczby oraz akty prawne regulujące ich funkcjonowanie. Rozdział ten jest jednym z najważniejszych w kontekście podjętego przez Autorkę problemu badawczego. O ile fragmenty dotyczące klasyfikacji instytucji otoczenia biznesu oraz ram prawnych są dobrze opracowane, to punkt „Instytucje otoczenia biznesu w Polsce”, dotyczący prezentacji danych, zawiera wiele niedoskonałości. Autorka skupia uwagę na danych dotyczących głównie liczby ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w Polsce w latach 1991-2017, ich struktury terytorialnej dla lat 2005-2017 (dane procentowe), liczby według województw w latach 2015 i 2017, rodzaju aktywności dla lat 1995-2017, struktury form prawnych podmiotów zarządzających instytucjami otoczenia biznesu dla lat 1999-2017 (dane procentowe). Autorka nie wyjaśnia, dlaczego prezentowane dane dotyczą tak zróżnicowanych okresów i dlaczego nie uwzględniają wszystkich instytucji otoczenia biznesu. Na s. 147 Autorka zapowiada rysunek 4.2.2 jako ilustrację fluktuacji liczby ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w latach 1991-2017, a tuż pod tą zapowiedzią jest rysunek 4.2.1 (mapka) prezentujący rozmieszczenie ośrodków w Polsce. Rysunek 4.2.2 jest dopiero na kolejnej stronie i tuż przed nim jest odwołanie do tabeli 4.2.1, która jest na dalszej stronie. Z kolei w tabeli 4.2.2 (s. 150) Autorka podaje liczbę wszystkich instytucji otoczenia biznesu według rodzajów aktywności, a nie tylko ośrodków innowacji i przedsiębiorczości. Autorka nie wyjaśnia, dlaczego w tabeli 4.2.3 dane sumują się do stu tylko dla 1999 r., a dla pozostałych lat już nie. Tytuły rysunków i tabel na ogół nie najlepiej objaśniają to, co mają ilustrować, np. rys. 4.2.2 zawiera w tytule „w latach 1991-2017”, a rysunek prezentuje dane dla co drugiego roku w tym przedziale; ta sama uwaga odnosi się do tabel 4.2.1, 4.2.2 i 4.2.3; z kolei tytuł tabeli 4.2.4 nie odzwierciedla tego, co jest w jej wnętrzu – tabela prezentuje liczbę instytucji otoczenia biznesu w 2015 i 2017 r. oraz spadek lub przyrost tej liczby w zależności od rodzaju instytucji, podczas gdy w tytule jest „Zmiany infrastruktury IOB w latach 2015-2017”. Na s. 150 Autorka pisze:

„Aby zobrazować sytuację instytucji otoczenia biznesu w Polsce należy zaprezentować ich zestawienie w układzie rodzajów działalności, które stanowią ich główne pole działania. Wyniki zaprezentowano w latach od 1995-2017 (por. tab. 4.2.2)”. Pierwsze zdanie pod tą tabelą również ma wady stylistyczne („Dzięki badaniom PARP uwydatniono dominującą aktywność wśród rodzajów działalności instytucji otoczenia biznesu, która od 1995 roku jest na pierwszym miejscu – są to inicjatywy ośrodków szkoleniowo-doradczych”). Na s. 160 jest zbyt obszerny i nieuzasadniony cytat z raportu PARP 2015 (lepiej byłoby zawrzeć omówienie własnymi słowami).

Trzy kolejne rozdziały dotyczą Wałbrzycha jako miejsca, w którym były prowadzone przez Doktorantkę badania empiryczne. W rozdziale piątym jest inwentaryzacja instytucji otoczenia biznesu w tym mieście i regionie ze szczegółową charakterystyką ich działań, opracowana na podstawie danych zamieszczonych na stronach internetowych tych instytucji. Autorka konkluduje, że w samym Wałbrzychu działa stosunkowo niewiele takich instytucji, a ich liczba jest większa w regionie (głównie we Wrocławiu). Zakres działalności instytucji otoczenia biznesu w Wałbrzychu koncentruje się na usługach szkoleniowych i doradczych oraz wynajmowaniu powierzchni biurowych oraz sal konferencyjnych, a najszerszy zakres wsparcia, w tym finansowego, oferuje urząd pracy. Struktura i zasadność informacji zawartych w tym rozdziale nie budzi zastrzeżeń.

Rozdział szósty Autorka poświęciła obszernej charakterystyce miasta Wałbrzycha w ujęciu historycznym. O ile punkt dotyczący historii Wałbrzycha został napisany w miarę poprawnie pod względem merytorycznym i redakcyjnym, to punkt, w którym Autorka charakteryzuje sytuację społeczno-gospodarczą miasta zawiera znaczną liczbę uchybień. Na str. 194 Autorka przytacza dane z 2018 r. dotyczące urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego w mieście, przy czym w sposób niepoprawny ukazuje ten ostatni – nie ma wskazania, że był to przyrost ujemny. Pod tabelą 6.2.1 jest konkluzja, że liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Wałbrzychu wykazuje tendencję spadkową na przestrzeni lat 2013-2018, a największy spadek można zaobserwować w sekcjach A, B i G (s. 195) – Autorka odsyła do Aneksu celem zobaczenia, co się pod tymi literami kryje. Lepiej byłoby te sekcje tu nazwać. Zdanie zamieszczone pod rysunkiem 6.2.1 (s. 195) i odsyłające do tabeli 6.2.2 (s. 196) jest sformułowane w sposób niejasny. Szczegółowe dane dotyczące założeń dochodowo-wydatkowych Wałbrzycha w latach 2013-2018 i materialnej sytuacji miasta w 2018 r. (s. 198-201) wydają mi się zbyt obszernie nakreślone. Punkt 6.3, zatytułowany „Przemiany strukturalne – Wałbrzych miastem na prawach powiatu”, powinien być połączony z punktem 6.1 dla przejrzystości wywodu.

Tytuł rozdziału siódmego, „Charakterystyka podmiotów gospodarczych z Wałbrzycha w latach 2013-2018”, jest nieadekwatny do jego treści, bowiem jest głównie poświęcony podmiotom gospodarczym prowadzonym przez kobiety i w tytule powinno to znaleźć odzwierciedlenie. W punkcie 7.1 jest mowa o podmiotach zarejestrowanych w Wałbrzychu, ale cały punkt 7.2 jest poświęcony firmom zarejestrowanym na przestrzeni lat 2013-2018 przez kobiety i profilom ich działalności. W punkcie 7.3 są dane dotyczące wymiaru pomocy udzielonej kobietom przez instytucje otoczenia biznesu, co zostało przedstawione na podstawie sprawozdań tychże instytucji.

Rozdział ósmy stanowi najważniejszy z punktu widzenia problemu badawczego fragment rozprawy. Jest w nim zawarta analiza wyników badań własnych Doktorantki. Były to badania ilościowe – bezpośrednie wywiady z kobietami, które w latach 2013-2018 zarejestrowały działalność gospodarczą w Wałbrzychu. Z danych tabeli 8.1.1 (s. 232) wynika, że takich kobiet było 1307. W badaniu wzięło udział 114 przedsiębiorczyń, co stanowi około 9% zbiorowości generalnej. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety składający się z 20 pytań. Problematyka ankiety obejmowała przede wszystkim wiedzę respondentek na temat instytucji otoczenia biznesu w regionie oraz zakres wsparcia uzyskanego przez firmy respondentek. Analiza badań empirycznych została przeprowadzona przez Autorkę w sposób szczegółowy z wykorzystaniem takich miar statystycznych jak test niezależności chi-kwadrat, test Studenta, test U (Manna-Whitney’a) dla zmiennych ilościowych, a także miary odległości w przypadku zmiennych jakościowych. Analiza zmierzała do określenia, czy instytucje otoczenia biznesu w jakikolwiek sposób wpływały na decyzje kobiet związane z założeniem firmy i jej funkcjonowaniem oraz czy przyczyniły się do odniesienia przez nie sukcesu. Analizy przeprowadzone w tym rozdziale zawierają duży wkład własny Doktorantki w zakresie wskazania na związki pomiędzy cechami respondentek (wiek, stan cywilny, poziom wykształcenia) i charakterystykami firmy (branża, rok założenia, przyczyny założenia, źródła wiedzy o działalności gospodarczej na własny rachunek, etap rozwoju firmy, posiadanie strategii rozwoju) a znajomością instytucji otoczenia biznesu, korzystaniem z nich oraz oceną ich działalności i oferowanych form wsparcia przez respondentki.

Wnioski płynące z badań empirycznych Doktorantka zawarła w „Zakończeniu”. Wynika z nich, że w efekcie przeprowadzonych badań Doktorantka mogła pozytywnie zweryfikować główną hipotezę rozprawy, mówiącą o tym, że instytucje otoczenia biznesu w Wałbrzychu i regionie miały niewielki wpływ na podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie o wpływ uwarunkowań prawnych – Autorka rozprawy nie uwzględniła tej zmiennej w swojej analizie. Pierwsza z hipotez szczegółowych

(pomocniczych), mówiąca o tym, że działalność instytucji otoczenia biznesu w Wałbrzychu nie była brana pod uwagę przez kobiety podczas podejmowania decyzji o działalności gospodarczej, nie została odrzucona, czyli została zweryfikowana pozytywnie. Podobnie druga hipoteza o tym, że wybór rodzaju i zakresu działalności gospodarczej nie miał związku z działalnością instytucji otoczenia biznesu, została zweryfikowana pozytywnie. Z kolei trzecia hipoteza szczegółowa, mówiąca o tym, że istnienie i działania instytucji otoczenia biznesu ukierunkowane są w głównej mierze na zaspokojenie własnych potrzeb tych instytucji, a nie na udzielanie szerokiego wsparcia dla zakładających działalność gospodarczą, została zweryfikowana negatywnie. Dwie kolejne hipotezy, dotyczące niskiego poziomu wiedzy respondentek na temat działających w mieście instytucji otoczenia biznesu i ich oferty oraz tego, że działania informacyjno-promocyjne tychże instytucji są niewystarczające, zostały zweryfikowane pozytywnie.

W zakończeniu Autorka dokonała syntetycznego podsumowania wyników badań własnych i sformułowała wnioski końcowe. Doktorantka nie wskazała kierunku dalszych badań w obszarze wpływu instytucji otoczenia biznesu na przedsiębiorczość kobiet. Jeśli chodzi o wnioski praktyczne, to zostały przytoczone tylko odpowiedzi respondentek – ich oczekiwania odnośnie do rodzaju wsparcia ze strony instytucji otoczenia biznesu (s. 304).

W bibliografii znalazło się ogółem 258 pozycji z dorobku naukowego krajowego i zagranicznego, 106 źródeł internetowych oraz 53 akty prawne.

Zawartość merytoryczną recenzowanej pracy, a także warsztat badawczy mgr Agaty Buczak i jej umiejętności analityczne w prezentowaniu dotychczasowego dorobku naukowego w zakresie objętym tematem dysertacji, jak i wyników badań własnych oceniam pozytywnie.

5. Ocena strony formalnej i technicznej pracy

Dostrzec można w dysertacji liczne literówki, błędy językowe (np. używanie słowa „ilość” zamiast „liczba”) i redakcyjne, kolokwializmy, a także nieścisłości w interpretowaniu i prezentowaniu niektórych danych liczbowych. Autorka wykazuje tendencję do używania języka i formy raportowania, gdy omawia dane statystyczne i wyniki badań własnych.

Poza wskazanymi już uchybieniami technicznymi i językowymi, należy jeszcze przytoczyć następujące:

- niejasne zdania: „Grupę badawczą stanowią kobiety, które w latach 2013-2018 zarejestrowały działalność gospodarczą w Wałbrzychu, w kontekście wpływu działających w mieście i w regionie instytucji otoczenia biznesu...” (s. 10); „Analiza warunków rozwoju

przedsiębiorczości wymaga pomiaru, co uwypukli przedsiębiorczości na poziomie mikro, mezo i makro, gdzie [Verheul, 2002, 18] (s. 39):” „Wzrost przedsiębiorczości społeczeństwa, działalność innowacyjna w gospodarce, a także, co najistotniejsze dla gospodarki wolnorynkowej promowanie i wspieranie przez państwo rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw stwarzają dogodne warunki dla ambitnych, pomysłowych, odważnych, a także posiadających plany biznesowe osób decydujących się na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej” (s. 54); na s. 60 zdanie poprzedzające rysunek 2.1.4 jest niedokończone; „Liderem zestawieniu (wydanego w 2019 roku) krajów o najbardziej przyjaznym otoczeniu biznesu, podobnie jak rok temu, została Nowa Zelandia” (s. 72); „Z kolei wysokość poziomu ludności w wieku przedprodukcyjnym jest na poziomie względnie stałym...” (s. 201);

- kolokwializmy: „prym wiodą” (s. 32); „kobieca przedsiębiorczość” (s. 82); „efektywność zakotwiczona” (s. 102); „męskiej przedsiębiorczości” (s. 215); „równie imponująca liczba” (s. 236); „pozostałe grono ankietowanych” (s. 239); „wszystkich Pań, żadna z Pań, ponad 85% Pań, wszystkie Panie, jedna Pani” (s. 273, 274, 284, 288, 289, 294); „nie stoją w parze” (s. 302).

Strona językowo-redakcyjna oraz sposób prezentowania danych w tabelach i na rysunkach stanowią najłagodniejszy punkt recenzowanej rozprawy.

8. Konkluzja końcowa

Analiza recenzowanej dysertacji mgr Agaty Buczak pozwala na stwierdzenie, że jest to interesujące studium badawcze dotyczące wpływu instytucji otoczenia biznesu na podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety. Doktorantka wykazała się wiedzą teoretyczną z zakresu definiowania przedsiębiorczości, jej form i znaczenia dla rozwoju gospodarczego kraju oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej: formułowania problemu badawczego, doboru metod badawczych i wyciągania wniosków.

Przedłożona rozprawa spełnia wymogi określone w art. 13 ust 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz może być dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

Warszawa, 12 listopada 2019 r.

